

Історія медицини і фармації

УДК 61(091+092)(477+438)

А.Л. Федущак¹, Р.А. Чайківський¹, К.В. Костяна¹, Н.К. Бачун²ДО ІСТОРІЇ МЕДИЦИНИ:
УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ІСТОРИЧНО-БІОГРАФІЧНІ ПАРАЛЕЛІ

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького¹,
м. Львів, Україна
Комунальна 1-ша міська поліклініка²,
м. Львів, Україна

e-mail: fedandrij@gmail.com

Резюме: Проведені дослідження історично-біографічних паралелей засвідчили давність процесів становлення, розвитку і взаємного збагачення медицини країн Східної Європи. Досліджені життєві і професійні біографії багатьох відомих медиків дають підстави констатувати відсутність чітких, науково обґрунтованих критеріїв, неможливість диференціації медичної науки і практики за національними ознаками. Біографічні паралелі знакових постатей підтверджують складність щодо віднесення історичних постатей лише до тієї чи іншої національної культури, засвідчують давність українсько-польських взаємин у галузі медицини.

Ключові слова: історія медицини, історична біографістика, історія українсько-польських культурних взаємин, хірургічні школи України.

Вступ. Історично українсько-польсько-литовські взаємини не завжди були однозначними, окремі сторінки – суперечливими і, навіть, трагічними. Але вони були завжди: і в період могутньої Київської Русі, і – впливової європейської Польсько-Литовської федерації – Жечпосполитої, у складі Австрійської, Російської, Німецької, Австро-Угорської, Радянської імперій, в часі обох Світових воєн, змагань 3-х народів за свою незалежність. Особливо це стосується тривалого історичного періоду після переділу Східної Європи, роз'єднання і перерозподілу її народів між навколишніми державами з різними цивілізаційними цінностями – передовими на той час європейськими (Австрія, Королівство Прусія, Німеччина) та успадкованих пізньовізантійських, монголо-татарських, турецьких (Османська, Російська імперії). Відтак, змінювалось мовне і, загалом, культурне, середовище (германізація, русифікація). Україна, як і Литва, пережили ще й процеси колонізації. Такі геополітичні процеси не могли не відбитися і на медичній галузі на теренах народів Європи між Чорним і Балтійським морями.

Незважаючи на протиріччя, нерідко – конфлікти, адміністративну приналежність до різних державних утворень із різними цивілізаційними і політичними устроями, в галузі

медичної науки і практики, може, як ні в якій іншій, спостерігалася терпимість, співпраця, взаємовплив, цивілізована професійна і наукова конкуренція. Отож, важко провести чітку межу між історією польської та української медицини. У багатьох випадках не коректним може бути й віднесення тієї чи іншої історичної постаті до котроїсь із культур чи національностей.

Дослідження польсько-українських взаємин у галузі медицини є ще не чисельними, інтерпретація та висновки з окремих аспектів медичної історії та проблемних питань – не завжди історично коректними.

Мета дослідження – на прикладах історично-біографічного аналізу польсько-українських взаємин відтворити значення зв'язку та взаємних впливів у розвитку науки, освіти і медичної практики на теренах Східної Європи.

Матеріали та методи дослідження. Досліджувалась інформація в друкованих та електронних інформаційних джерелах. Застосовано системно-історичний підхід, методи інформаційного пошуку, біографічний, бібліографічний, аналітичний.

Результати дослідження та їх обговорення. Реперними пунктами дослідження українсько-польських взаємин у медицині є, без-

перечно, особливості геополітичних ситуацій у Східній Європі впродовж минулого тисячоліття і, зокрема, польських та австрійських періодів для Західної України, російських, австрійських, пруських – для Польщі. Завоювання Київської Русі монголо-татарами в 13 ст. призвело до переміщення цього центру української державності на захід – до Галицько-Волинського князівства, що межувало з Польщею і Литвою, наступного приєднанням Галичини і частини Поділля до Польщі (1349), більшої частини Волині, Поділля, Київщини, Берестейських земель – до Литви (1377), низка поділів Жечпосполитої між сусідніми Пруссією, Австрією і Росією (1772-1773, 1793-1794), в результаті яких до Габсбурзької монархії відійшла Східна і Західна Галичина, частина Волині і Поділля, а більша частина польсько-литовських земель, як і українських, опинилась під протекторатом Росії. Польща і Україна, переставши існувати як державні утворення з самобутньою культурою, стали периферією Російської та Австро-Угорської імперій, Пруссії¹⁵. Отож, польські, разом з тим – європейські, впливи на культуру і медицину України були визначальними в 14-17 ст. З 2-ї половини 18 ст. як у Польщі, так і в Україні відбувалися процеси культурно-мовної германізації з заходу і русифікації зі сходу. Незважаючи на негативність цих явищ, особливо, враховуючи штучне розділення етнічно детермінованих народів між імперіями-метрополіями, ймовірний вигравш медицини, на нашу думку, був у входженні у дещо відмінні між собою культурні та медичні простори, і, відповідно, взаємному збагаченні медичної практики і науки воз'єднаних у майбутньому народів України та Польщі у самостійних державах. Ще із раннього Середньовіччя, епохи Ренесансу відомим є потяг східних слов'ян, – українців, поляків, білорусів, до освіти. В європейських університетах Болоньї, Падуї, Базеля, Парижа, Кракова в 14-15 ст. навчалися вихідці з українських земель^{1,4}. У 14 ст. ректором Болонського університету був *Ян Поляк*²⁴. Пізніше, після навчання у Кракові й Болоньї, у 1481 р. ректором цього ж університету став русин, доктор медицини з теренів сьогоднішньої Львівщини *Юрій Котермак-Дрогобич* (*Георгіус Дрогобич да Руссо, Джорджо да Леополі*). Він же в 1487-1494 рр. був професором медицини і астрономії Краківського університету, неодноразово надавав медичну допомогу у Львові; помер і був похований у Кракові. З міста Дрогобича на службу до короля Сигізмунда I у 1518 р. був запрошений місцевий хірург *Ян Тойлер*².

Величезне значення у становленні медицини Східної Європи мало заснування в 1364 р. університету в Кракові. Своїми здобутками в галузі природничих наук університет у 15 ст. став відомим за межами Польщі. До цього періоду належить діяльність видатного лікаря епохи Середньовіччя доктора медицини, ректора Ягелонського університету *Мацея з Мехова* (1457-1523), який на медичному факультеті Краківського університету за європейським зразком запровадив посади професорів з теоретичної медицини та з практичної підготовки лікарів. Варто згадати і перших із плеяди польських вчених-медиків докторів медицини: *Юзефа Стуса*, *Себаст'яна Петриція*, *Войцеха Очко*, професорів *Анджея Бадурського*, *Рафаїла Червяковського*, які заклали перші клінічні школи – підвалини майбутніх відомих медичних шкіл Східної і Західної Галичини^{15,24}.

Не просто сьогодні визначити не лише національну приналежність багатьох постатей тих, хто залишив помітний слід в медичній царині Східної Європи. Як приклад: окремі біографи вважають, що унікальну книгу *O ziołach i o tосу ich*, свого роду медичну і фармацевтичну енциклопедію, видав у Кракові в 1534 р. поляк *Стефан Фалімірж*. Польська Інтернет-енциклопедія²⁷ наводить дані щодо *Falimirza*: шляхтич, лікар, ботанік, перекладач, видавець; жив у I-й пол. 16 ст. Походив з Русі; був при дворі подільського воеводи *Яна Тичинського* в Краснику, пізніше – лікарем і видавцем у Кракові. Деякі факти, зокрема саме походження прізвища *Фалимира* (*Хвалимир*, *Хвали-мир*) дозволяють погодитись із твердженням *Я. Ганіткевича*, щодо українського походження не лише прізвища, але й його носія *Стефана Фалимира*. Так чи інакше, внесок *Хвалимира-Фаліміржа-Фалімира* у фармацію та фітотерапію не лише Жечпосполитої, але й всієї європейської медицини був вагомим – книга видавалась польською і латиною, впродовж багатьох десятиліть була підручником для медиків і аптекарів.

За Австрії на українських теренах 31 липня 1853 р. у Львові доктором *Загорським* проведено першу операцію в операційній, освітленій нафтовою лампою. Подія відкрила цілий напрямок у медицині – круглодобову ургентну хірургію. Це стало можливим завдяки львівському фармацевтові *Лукашевичу* з аптеки угорського словака *Міколяша*, який першим сконструював унікальний на той час пристрій – газову лампу, яку з успіхом використав *Загорський* при виконанні нічної операції. Важко дати вичерпну відповідь, до чийої історії мала б відноситись ця неординарна для

медицини подія. До історії медицини Львова – без сумніву. Світової медицини? Теж.

Інший, сучасніший, приклад. Православний архієпископ Таврійський і Кримський *Лука*. Він же – світової слави хірург, лауреат Сталінської премії *Валентин Феліксович Войно-Ясенецький*. Батько – збіднілий шляхтич, католик, фармацевт із білоруського Могилева. *Валентин* народився в кримській Керчі, навчався в Київському університеті св. Володимира. Свою унікальну книгу «Очерки гнойной хирургии» написав у Росії, де практикував як хірург, і де тричі відсидів у сталінських концтаборах. Працював хірургом і був православним єпископом в узбецькому Ташкенті, архієпископом в УРСР... Окрім того, був канонізований церквою як святий Лука¹¹. Хто він, білорус, поляк, росіянин, українець? Католик чи православний? Напрошується висновок – великий хірург, велика Людина, що належить усім.

Це стосується й іншого світового значення хірурга – *Людвіга Ридигера*. Народився в Західній Пруссії в родині власника маєтку Дусоцін *Карла Ридигера* (вже навчаючись в університеті в Грайфсвальді, *Людвіг* змінив прізвище на *Ридигер*). Диплом лікаря отримав у 1873 р. в Грайфсвальдському університеті, провадив приватну медичну практику на пруському, на той час, Помор'ю в м. Хелмні²³. Одночасно був асистентом хірургічної клініки в Данцигу (1874-1877), пізніше – в Грайфсвальді, доцентом хірургії університету в Єні (1877-1878). В Хелмні в 1879 р. заснував приватну клініку, де вже через рік виконав другу у світі резекцію шлунка з приводу раку (1880) і першим у світі – з приводу стенозуючої виразки дванадцятипалої кишки (1881). У подальшому життя і праця *Ридигера* були пов'язані спочатку із Західною (Краківський університет) та Східною (Львівський університет) Галичиною, які входили до Австро-Угорщини. Не отримавши кафедри в Ягелонському університеті (за пропозицією *Теодора Більрота* кафедру очолив виходець із Буковини *Микуліч-Радецький*), *Людвіг Ридигер* створив і очолював хірургічну клініку і кафедру на відновленому медичному факультеті Йозефінського університету у Львові, був професором хірургії (з 1897 по 1920 р.), деканом медичного факультету (1898-1899, 1911-1912), ректором університету (1901-1902)^{12,25}. В часі I-ої світової війни *Ридигер* очолював військовий шпиталь австрійської армії в Брно, а повернувшись до Львова, організував військову медично-санітарну службу Війська Польського; отримав звання генерал-підхорунжого, в 1920 р., перед смертю, – генерал-полковника.

Л. Ридигер став автором унікальних операцій в абдомінальній і судинній хірургії, в урології, в хірургічному лікуванні кісткового туберкульозу, онкології, вважається одним із піонерів антисептики і асептики. Ним опубліковано понад 200 наукових праць, видано 2-х томний підручник з хірургії^{12,25}. Відомими хірургами, представниками львівської школи професора *Ридигера* були *Тадеуш Бетковські*, *Ян Заорські*, *Антоній Габришевські* (краківська школа), розстріляні нацистами на початку липня 1941 р. у Львові *Станіслав Руфф*, хірург і відомий альпініст *Тадеуш Островські*^{25,26,28}. Помер і похований *Людвіг Ридигер* у Львові.

До спільних надбань в історії хірургії, безперечно, належить внесок видатного вихованця віденської школи *Теодора Більрота* й чи не найбільшого новатора в хірургії – *Йогана (Івана) Микуліча-Радецького*. Останньому належить не лише значний перелік оригінальних оперативних методик, але й чисельні модифікації хірургічних інструментів, він вважається конструктором першого в історії гастроскопа, чим було закладено початок ендоскопічним медичним технологіям. Народився на Буковині, гімназійну освіту здобув у Чернівцях. Студіював медицину, отримав ступінь доктора медицини у Віденському університеті. З 1882 р. завідував кафедрою і керував клінікою Краківського університету, пізніше перейшов до Кенігсберзького університету, а з 1890 р. і до кінця життя завідував хірургічною клінікою Бреславльського (тепер – Вроцлавський) університету й одночасно працював у своїй приватній клініці^{7,21}.

Проводячи історичні аналогії, напрошується історично-біографічна паралель між професором-львів'янином *Людвігом Ридигером* і професором Київського університету *Володимиром Караваєвим* – «батьком» української хірургічної школи. *Ридигер* у Львові, *Караваєв* – у Києві були засновниками й керівниками хірургічних кафедр і клінік своїх університетів. Обидва видатні хірурги і організатори медичної освіти народилися і здобували медичну освіту далеко від своїх майбутніх місць праці: *Ридигер* – в пруському Помор'ї, *Караваєв*, уродженець російської Вятки, медицину студіював у Казанському університеті, звання доктора медицини здобув в у Дерпті (нині – Тарту). Хірургічну клініку і кафедру в університеті св. Володимира *Володимир Караваєв* заснував у 1841 р. – за пів століття до *Ридигера*, заснував також першу в Російській імперії клініку очних хвороб (1844), вважається засновником і першим деканом медичного факультету. *Караваєв* одним із перших у Східній Європі в лютому 1847 р. виконав операцію під

ефірним наркозом – лише на декілька днів пізніше, ніж *Берковскі* у Кракові, *Іноземцев* у Москві та *Пирогов* у Санкт-Петербурзі. У київських клініках *В. Караваєв* виконав близько 16 тис. операцій з найнижчою в Росії летальністю, уславився новими методами оперативного лікування в офтальмології, отоларингології, гінекології, онкохірургії, проктології, пластичній хірургії; він першим у Росії зробив пункцію перикарда і одним із перших – операції на шлунку⁸, де пріоритети належать *Ридигеру*, *Більроту*, *Микулічу-Радецькому*, а в Україні – учням *Караваєва* – *Богаєвському*, *Козловському*, *Колачевському*¹⁶.

Володимир Караваєв опублікував 31 наукову працю, а його «Оперативная хирургия. Лекции проф. В. Караваева» та «Атлас к сочинению оперативной хирургии профессора В.А. Караваева» були одними із перших посібників з оперативної хірургії в Російській імперії та у світі⁸.

Київський університет, заснований *В. Караваєвим* медичний факультет, як і Львівський університет, у 19 ст. відіграв неабияку роль у розвитку української та польської культури, освіти, медицини. Вважається^{6,9,15}, що заснування Імператорського університету св. Володимира у Києві було зумовлене закриттям університетів у Варшаві, Вільно після студентських заворушень 1830-1831 рр., участі студентів у Листопадовому повстанні 1831 р. Заснування російськомовного університету передбачало, насамперед, поширення російської культури, русифікації на приєднаних наприкінці 18 ст. територіях Східної Європи, переважно – польського та сполонізованого населення Київщини, Волині, Поділля (у 1837-1838 н.р. студенти-поляки становили 62,4%)¹⁵.

Базою університету став, фактично польський, Кременецький ліцей, який теж був закритий за участь студентів у Листопадовому повстанні. До Києва було вивезене майно, кабінети, обладнання, бібліотеку (34378 томів), найкращу частину ботанічного саду, мінералогічну (15538 експонатів), зоологічну (20487 експонатів), нумізматичну (понад 17000 монет) колекції, багатий гербарій, збірку образотворчого мистецтва (450 предметів), хімічну (540 апаратів) і фізичну лабораторію тощо. Перебралися до Києва й багато викладачів колишнього ліцею^{9,12}. 28 серпня 1834 р. в університеті розпочалися заняття на філософському факультеті, з наступного – і на юридичному. Чисельність студентів до відкриття медичного факультету становила 500 осіб (переважно поляків)⁶. Лише у 1841 р. на матеріальній базі ліквідованого медичного

факультету Віленського університету в м. Києві відкрито медичний факультет. З Вільно було переведено й частину студентів та викладачів (серед них – відомий фармацевт *Л. Сегет*, фізіолог *К. Мірам*, хімік *І. Фонберг*, анатом *І. Коперницький* та інші)¹⁵. Польські студенти-медики навчалися і в інших університетах підросійської України: до 1925 р. з 573 випускників-поляків у Київському університеті дипломи лікаря отримали 456, Харківському – 84, Одеському – 33 лікарі. За кількістю випускників Київський університет займав 4-те місце (після Відня, Вроцлава і Берліна), де поляки здобували вищу медичну освіту. Щонай-менше 13 поляків, вихованців медичного факультету Київського університету і 4 – Харківського після повернення до Польщі стали професорами у Варшаві, Кракові, Лодзі, Познані, Любліні; ще більше – поповнили професорсько-викладацький склад Харківського, Одеського, російських університетів¹⁵.

З медичним факультетом університету св. Володимира пов'язані й інші сторінки українсько-польських взаємин, історії медицини і медичної освіти. Київський професор *Ф. Цицурін* у 1857 р. очолив Варшавську медико-хірургічну академію; професор *О. Вальтер*, засновник анатомічного театру в Києві, з 1874 р. працював у Варшавському університеті¹⁵. Професором цього університету був і виходець з Полтавської губернії, світової слави математик в області теорії чисел *Георгій Вороний* – батько, випускника Київського університету, українського хірурга *Юрія Вороного*, який в Херсонській земській лікарні, першим у світі здійснив пересадку нирки жінці з важкою нирковою недостатністю, першим, ще у 1929 р., обґрунтував гіпотезу щодо імунологічної природи відторгнення трансплантатів⁴.

Багато хто з випускників медичного факультету університету св. Володимира, очевидно, й лікарі-поляки, скеровувались на посади земських та військових лікарів по всій Російській імперії. Серед них були й учні професора *В. Караваєва* *О. Богаєвський*, *С. Колачевський*, *Б. Козловський*, яким судилося, невдовзі після *Ридигера* і *Більрота*, в умовах земських лікарень України першими в Росії започаткувати новий напрямок в медицині – хірургічну гастроентерологію¹⁶.

Інформація щодо хірургів *О. Богаєвського* та *С. Колачевського*, хоч і доволі скупа, є в енциклопедичних, періодичних та Інтернет-виданнях. Про іншого учня *Караваєва*, *Броніслава Козловського* з Київської губернії, – практично відсутня. Як і про його повного однофамільця зі Східної Галичини, хірурга, доктора медицини *Броніслава Козловського*.

Відомий радянський хірург *Сергій Юдін* охарактеризував *Броніслава-Юлія Станіславовича Козловського* (01.07.1857(1854?) – 1919 рр.) «хірургом видатного обдарування і працездатності»¹⁹. *Б. Козловський* – випускник медичного факультету Імператорського університету св. Володимира у Києві, земський лікар, головний хірург лікарні у Смілі, доктор медицини *honoris causa*. *Броніслав-Юлій Козловський* міг бути дворянського походження, оскільки навчався державним коштом, що передбачало й скерування на посаду земського або військового лікаря. Діапазон хірургічної діяльності був дуже широким: в умовах периферійної лікарні виконував найновітніші на ті часи операції на шлунку, прямій кишці, судинах¹⁹. У 90-х рр. 19 ст. *Б. Козловський* почав упроваджувати шлункову хірургію і вже в 1896 р. повідомив про 2 успішні операції гастроентеростомії, а незабаром звітував про виконані ним у Смілянській лікарні 15 операцій на шлунку, з яких 4 – резекції шлунку з 3-ма одужаннями¹⁹. Показово, що в Росії до 1895 р. було описано всього 15 таких операцій (*М. Китаєвським, М. Екком, Н. Монастирським, О. Кні* – в С. Петербурзі, *С. Колачевським* – в Одесі, 4 операції були здійснені *О. Богаєвським* у Кременчуцькій земській лікарні)^{3,16}.

Про різнобічний характер виконуваних *Козловським* оперативних втручань дають уяву опубліковані лише за період 1896-1911 рр. (до присвоєння звання доктора медицини *honoris causa*) 22 наукові праці з різних проблем великої хірургії. Він не раз виступав із доповідями з власного клінічного досвіду на з'їздах хірургів Росії. Учнями *Б. Козловського* були хірурги *О. Мещанінов* (Харківщина), *В. Покотило* (Одеса), *І. Юцевич* (Єлисаветград), *М. Трофімов, О. Абражанов* (Полтава), *Ю. Крамаренко* (Умань). Саме в Смілі під його керівництвом починав свою хірургічну діяльність майбутній відомий шлунковий хірург *Я. Гальперін*³.

Проводячи біографічні паралелі треба згадати й іншого, на 15 років молодшого, *Козловського* – відомого польського лікаря-хірурга, доктора медицини *Броніслава-Леліва Козловського* (*Bronisław Leliwa Kozłowski*, 15.08.1869, Вілянова – 16.02.1935, Дрогобич), благодійника, директора дрогобицького державного шпиталю (*Szpital Powszechny*)^{2,5}.

Про цього знаного в Галичині лікаря відомостей маємо не більше, ніж про його однофамільця й колегу з-над Дніпра. Медицину студював на медичному факультеті Львівського університету. Не відомо, де починав медичну практику; в 1902 р. обійняв посаду директора дрогобицького шпиталю. Відомо, що

мав він особливе зацікавлення хірургією, багато оперував, мав наукові праці в цій царині. За спогадами журналіста *Анджея Хцюка*⁵ *Б. Козловський* «... практично сам із власної кишені» утримував лікарню на 125 місць, якою завідував упродовж 33 років. Проживав у Дрогобичі на пл. Ринок. Похований неподалік від своєї лікарні на Головному міському цвинтарі. Внесок *Козловського* – лікаря, організатора медичної допомоги в Галичині оцінений дрогобичанами: одразу по смерті лікаря на фасаді лікарні, відомої як «Шпиталь *Броніслава Козловського*», була встановлена меморіальна таблиця; пізніше його іменем названа одна із вулиць міста^{2,5}.

Не маючи достовірних біографічних даних, можна здогадуватись, що хірург зі Сміли *Броніслав Козловський* міг мати, як і дрогобицький *Броніслав Козловський*, польське походження. Про це кажуть однаковість прізвищ, характерні для римо-католиків подвійні імена (*Броніслав-Юлій* та *Броніслав-Леліва*). Смілянський *Козловський* був одним із випускників Київського університету, багато з яких були або місцевими українськими поляками, або вихідцями з етнічних польських теренів. Тож, українським, польським, чи російським видатним хірургом був *Броніслав Козловський* зі Сміли? Польським, австрійським чи українським лікарем має значитись в історії медицини *Броніслав Козловський* з Дрогобича?

Як згадувалось вище, українсько-польська історія медицини має багато спільного в галузі медичної освіти і науки. Вихідці як з етнічно польських, так і українських земель студіювали медицину, переважно, в Краківському, Падуанському, Болонському університетах ще на початках епохи Відродження. В італійських, пізніше – Віденському, університетах захищали докторат. Дехто з них залишався викладати, окремі обиралися ректорами цих університетів. Більшість із докторів медицини і професорсько-викладацького складу Східної та Західної Галичини мали докторські дипломи цих університетських закладів. Доктором медицини був *Юрій Котермак* з Дрогобичини, докторант і ректор болонського університету, професор Краківського університету. Доктором (права) Падуанського університету був просвітителі і Великий коронний гетьман Жечпосполитої *Ян Замойський*, який у щойно розбудованому ним на польсько-українському етнічному пограниччі місті Замостя у 1595 р. заснував перший у Східній Європі академічний заклад університетського типу з медичним факультетом – Замойську академію. Створенням цього освітнього за-

кладу, нав-чальних програм, укомплектуванням викладачами і студентами безпосередньо займався львів'янин вірменського походження *Шимон Шимонович*. Клінічну базу академії – шпиталь на 40 ліжок, було засновано в 1601р. кош-том русина *Яна Греха* (для порівняння: кліні-ка Краківського університету вже 1780 р. мала лише 16 ліжок, Лейденського – 12)^{15,18}. Серед студентів академії переважали уродженці Замостя та Львова, а також із Волині, Поділля, Київщини^{17,18,21}. В академії переважали викладачі – вихованці італійських університетів, були серед них і відомі львівські лікарі, доктори медицини: *Ян Урсин*, *Сикст Еразм*, *Валері Алембек*, *Шимон Бірковскі*, *Шимон Пеховіч*^{14,17,18,22}.

З друкарні Замойської академії в 1617 р. вийшла польською відома праця професора академії *Сикста Еразма* «Про теплиці в Шкло»¹⁴. Ця наукова розвідка стосовно мінеральних вод Яворівщини та їх лікувального застосування була чи не першою в галузі курортології та бальнеології епохи Відродження. Вагомість її підкреслює й пізніше видання в латинському перекладі. Відомою медичною працею були коментарі до творів *Сенеки*. *Сикст Еразм* походив із Галичини із давнього роду *Мриглод*. Навчався в Краківському університеті, докторат захистив у Відні. Мав медичну практику у Львові викладав медицину в Замойській академії, єзуїтському колегіумі у Львові¹⁴.

Найбільшого розквіту академія набула до середини 17 ст. – періоду занепаду Краківського університету і першої спроби відкриття у 1661 р. університету з медичним факультетом у Львові. Проіснувавши до 1784 р., академія була закрита австрійським урядом. У цьому ж році було повторно відкрито Львівський університет^{15,17,22}.

Попередницею Замойської академії можна вважати русинську (православну) Острозьку школу (академію, «Волинські Афіни»), де викладалась і медицина (1580), випередивши в цьому плані Віленську академію на 200 років^{10,15}. Першим викладачем медицини в ній став вихованець Краківського і Падуанського університетів доктор медицини, філософії та математики, магістр астрології поляк *Ян Лятош (Лятошинський)*^{10,15,21}. Чималий внесок в українську, російську, польську, зрештою – європейську культуру, науку і медицину зробили вихідці із Києво-Могилянської академії. Досить назвати імена *Полетики*, *Максимовича-Амбодика*, *Карпинського*, *Самойловича*, *Мухіна* і багатьох інших. Випускники академії, завершуючи медичні студії докторатом в європейських університетах Західної та Серед-

ньої Європи (Париж, Болонья, Падуя, Кенігсберг, Страсбург, Базель, Лейден), формували в 18-19 ст. переважно більшість професорсько-викладацького складу російських університетських закладів, де навчалася молодь з України, Польщі, Литви, Білорусі, перекладали медичну літературу, видавали підручники, були організаторами медичної справи й відомими лікарями та науковцями.

Окремою сторінкою в історії української та польської медицини, медичної освіти та науки є неоднозначна історія медичного факультету Львівського університету. Важко сказати, чи був університет, відкритий в історично українському Львові згідно привілею короля Жечпосполитої *Яна Казимира* в 1661 р, польським, оскільки через недослідженість цього періоду майже немає достовірних відомостей ні про студентів, ні про професорсько-викладацький склад, про програми і мови викладання. Від 1784 р. знов відкритий за указом цесаря *Йозефа II* Львівський університет (Йозефінський) був класичним австрійським університетським закладом: навчання велося німецькою мовою за австрійськими програмами, з класичних мов викладалася латина, грека, переважали професори й викладачі-австрійці, До I-ї світової війни мовою викладання була, переважно, німецька, до 1939 р. – польська. На цьому етапі викладачі і студенти були, переважно, поляками, в час II-ї світової війни переважали викладачі та студенти українського походження, мовами викладання стали українська та німецька, після 1944 р. – українська та російська.

Важко переоцінити внесок професорів, доцентів, викладачів і студентів – поляків, які в порядку репатріації в 1946 р. були переміщені із заново відкритого після війни Львівського державного медичного інституту до знов самостійної Польської Народної Республіки, їх значення в розвитку польської медичної освіти та науки, зокрема, у Вроцлаві, Познані, Варшаві, Любліні.

Багатогранні аспекти польсько-українських взаємин у галузі медичної освіти і науки, а це – Краківський, Львівський, Київський, Харківський університети, Острозька, Замойська, Києво-Могилянська академії, Львівський єзуїтський колегіум, сучасні університетські заклади України і Польської Республіки є темою окремих історично-медичних досліджень.

Проведені біографічні дослідження лише окремих представників української та польської медицини в історичному контексті засвідчили давність і тісний взаємозв'язок процесів становлення і розвитку медицини на просторах Східної Європи. Безперечним є взаємозба-

гачення фаховими знаннями та досвідом. Попри суперечливість процесів самовизначення державотворення на історичних етапах розвитку і дискусійність неоднозначних оцінок історичного минулого сусідніх народів, якраз медична галузь, чи то наука, чи освіта, медична практика, демонструє, на нашу думку, переважну більшість об'єднавчих моментів на шляху цивілізаційного поступу. Історичні факти, біографії знакових медиків минулих століть дають підстави констатувати складність або й неможливість однозначної диференціації медичної науки, медицини за національними ознаками. По-перше, медицина існувала і розвивалася на конкретних теренах задовго до національної та, тим більше, державної ідентифікації народів Європи, незалежно від адміністративного розмежування

територій. По-друге, в силу складних геополітичних процесів, змін в адміністративно-територіальній приналежності територій і корінного населення до відмінних в культурному і політичному плані держав-імперій, медицина народів сходу Європи увібрала медичні здобутки метрополій, зберігши і розвиваючи власні традиції й історичний досвід. По-третє, відсутність чітких, науково обґрунтованих критеріїв не дають підстав для віднесення історичних постатей лише за біографічними даними до тієї чи іншої національної культури. Навпаки, життєписи і професійні біографії вчених-медиків та практикуючих лікарів засвідчили непересічну роль лікарів-іноземців у розвитку медицини, зокрема й в Україні та Польщі.

Висновки:

1. Застосований метод дослідження історично біографічних паралелей засвідчив, що саме в галузі медицини в історичному контексті особливо чітко відслідковуються тісні взаємозв'язки, взаємопроникнення і взаємозбагачення культур сусідніх народів, зокрема, українського та польського.
2. Серед досліджених біографій видатних медиків України і Польщі нами не знайдено прикладів конфліктів, взаємного поборювання на етнічній основі. За біографічними ознаками (походження, віроспо-

відання, професійна і побутова мова, місце навчання, праці, проживання, поховання) не можливо віднести видатних лікарів минулого до тієї чи іншої національності та не завжди – однієї з національних культур.

3. Подальші дослідження національної історії медицини в контексті наукових і професійних зв'язків є вагомим чинником взаєморозуміння між народами-сусідами на шляху європейського вибору.

Література:

1. *Бенюх Н.Ф.* Історія фармації Галичини (XIII–XX ст.) / *Бенюх Н.Ф.* Львів, 1999. – 216 с.
2. *Богаченко М.* Медицина Дрогобича: Історичні нариси / *М. Богаченко, М. Романяк.* За ред. проф. *М. Шалати.* – Дрогобич: Коло, 2008. – 472 с.
3. Вітчизняна медицина кінця 19 – початку 20 століття. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hismed.net/node/99>.
4. *Ганіткевич Я.* Історія української медицини в датах та іменах / *Я. Ганіткевич.* – Львів, 2004. – ПТВФ «Афіша»; - 368 с.
5. Дрогопедія/Drogopedia. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dro-e.blogspot.com/2012/07/blog-post_4297.html
6. Історія – Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.univ.kiev.ua/ua/geninf/history/>
7. Йоган Мікулич (Іван Андрійович Мікулич-Радецький) (1850-1905). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cv.goldenpages.ua/details/йоган-мікулич-иван-андрійович-мікулич>
8. Караваев Володимир Опанасович (1811-1892). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.morphology.dp.ua/_pub/CAS-2011-10-01/CAS-2011-10-006.pdf
9. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
10. *Кралуок П.М.* Роль Острозької та Замойської академій в українській культурі / *П.М. Кралуок.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.anvsu.org.ua/index.files/Articles/Kraluk13>
11. Лука (Войно-Ясенецький). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://ru.wikipedia.org/wiki/Лука_\(Войно-Ясенецький\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Лука_(Войно-Ясенецький))
12. Нарис історії Національного медичного університету імені О.О. Богомольця. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nmu.edu.ua/a1-3.php>
13. Ридигер Людвік (Rydygier Ludwik). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.meduniv.lviv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=868&Itemid=327&lang=enРИД ИГЕР Людвік \(RYDYGIER Ludwik\)](http://www.meduniv.lviv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=868&Itemid=327&lang=enРИД ИГЕР Людвік (RYDYGIER Ludwik))
14. Сикст (Львів'янин) Еразм. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://uk.wikipedia.org/wiki/Сикст_\(Львів'янин\)_Еразм](http://uk.wikipedia.org/wiki/Сикст_(Львів'янин)_Еразм)

15. Уліаш П.Б. Вплив польсько-українських зв'язків на розвиток вищої медичної освіти і науки в Польщі та Україні до початку ХХ століття: автореф. автореф. дис. ... канд. мед. наук: 14.02.04 «Історія медицини» / П.Б. Уліаш. – К., 2010. – 23 с.
16. Федущак А.Л. До історії вітчизняної медицини: біографічні дослідження професійної діяльності видатного земського хірурга Овксентія Богавського / А.Л. Федущак, О.Ю. Городнича, А.Б. Зіменковський // Клінічна фармація, фармакотерапія та медична стандартизація. – 2014. – №2. – С.93-102.
17. Фуртак І.І. Медичний факультет Замойського університету. Чи «медична кляса» Замойської академії? / І.І. Фуртак, А.Л. Федущак // Клінічна фармація, фармакотерапія та медична стандартизація. – 2014. – №3. – С.58-69.
18. Шатира І.Я. Замойская академия и ее роль в развитии медицинского образования на западноукраинских землях (XVI–XVII в.) / И.Я. Шатира. В кн.: К истории медицины на Украине (На материалах западных областей УССР, Закарпаття и Буковини). Львов, 1961. – С.261-279.
19. Юдин С.С. Этюды желудочной хирургии, 3-е изд. / С.С. Юдин. – М.: БИНОМ, 2003. – 423 с.
20. Яковенко М.Н. Історія української культури / М.Н. Яковенко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/istkult2/ikult2.htm>
21. Ян Мікулич-Радецький [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ян_Мікулич_Радецький
22. Akademia Zamojska. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Akademia-Zamojska;3866748.htmlAkademia_Zamojska
23. Chemno. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pl.wikipedia.org/wiki/>
24. Kronica medycyny. Wydanie 1. Warszawa, Wydawnictwo «Kronica», 1994 – 648 s.
25. Ludwik Rydygier. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pl.wikipedia.org/wiki/Ludwik_Rydygier
26. Stanisław Ruff. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pl.wikipedia.org/wiki/Stanisław_Ruff
27. Stefan Falimirz. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pl.wikipedia.org/wiki/Stefan_Falimirz
28. Tadeusz Ostrowski. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pl.wikipedia.org/wiki/Tadeusz_Ostrowski

УДК 61(091+092)(477+438)

К ИСТОРИИ МЕДИЦИНЫ: УКРАИНСЬКО-ПОЛЬСКИЕ ИСТОРИЧЕСКИ-БИОГРАФИЧЕСКИЕ ПАРАЛЛЕЛИ.

А.Л. Федущак¹, Р.А. Чайкивский¹, К.В. Костяна¹, Н.К. Бачун²

Львовский национальный медицинский университет имени Данила Галицкого¹, г. Львов, Украина
Коммунальная 1-я городская поликлиника², г. Львов, Украина

Резюме: Изучение исторически-биографических параллелей свидетельствуют о давности процессов становления, развития и взаимного обогащения медицины стран Восточной Европы. Исследованные профессиональные биографии многих известных медиков дают основание констатировать отсутствие четких, научно обоснованных критериев, невозможность дифференциации медицинской науки и практики по национальным признакам. Биографические параллели знаковых медиков подтверждают сложность зачисления исторически значимых личностей к той или иной национальной культуре, свидетельствуют о давности украинско-польских отношений в отрасли медицины.

Ключевые слова: история медицины, историческая биографистика, история украинско-польских культурных отношений, хирургические школы Украины.

UDC 61(091+092)(477+438)

ON THE HISTORY OF MEDICINE: UKRAINIAN AND POLISH HISTORICAL AND BIOGRAPHICAL PARALLELS

A.L. Fedushchak¹, R.A. Chaykivsky¹, K.V. Kostyana¹, N.K. Bachun²

Danylo Halytsky Lviv National Medical University¹, Lviv, Ukraine
1st Lviv Municipal Communal Polyclinic², Lviv, Ukraine

Summary: The research on historical and biographical parallels proved remoteness of formation, development and mutual enrichment of medicine in Eastern European countries. The studied professional biographies of numerous prominent medical professionals revealed a lack of clear, scientifically grounded criteria, inability to differentiate national features of medical science and practice. Biographical parallels of outstanding figures proved the complexity of their attribution to a certain national culture and identified the antiquity of Ukrainian and Polish relationships in the field of medicine.

Keywords: history of medicine, historical biographistics, history of Ukrainian and Polish cultural relationships, surgical schools of Ukraine.

Надійшла до редакції 24.01.2016 р.

ISSN 2070-3112

«Клінічна фармація, фармакотерапія та медична стандартизація»
2015, №3-4